

Ciljevi i postignuća francuskih „Anala“: jedno kritičko čitanje

Annales in Perspective: Designs and Accomplishments, vol. 1, ed. Drago Roksandić, Filip Šimetin Šegvić, Nikolina Šimetin Šegvić. Zagreb: Faculty of Humanities and Social Sciences, University in Zagreb Centre for Comparative Historical and Intercultural Studies, 2019, 466 str.

Škola „Anala“, utemeljena 1929. godine na pristupima francuskih povjesničara okupljenih u Strasbourgu oko časopisa „Annales d’histoire économique et sociale“, do danas je aktivna te zastupljena u različitim svjetskim historiografijama. Profesorica Mirjana Gross pridonijela je kritičkom razvoju i tematskoj aktualizaciji analističke škole u hrvatskoj historiografiji. Pritom je niz drugih humanista i stvaralaca, pri čemu valja posebno istaknuti uredničko-nakladničko djelovanje Alberta Goldsteina, koji su omogućili da se do danas zadrži interes za razvojem hrvatske historiografske tradicije unutar „Anala“.

Među njima su i urednici zbornika *Annales in Perspective: Designs and Accomplishments*, Drago Roksandić, Filip Šimetin Šegvić i Nikolina Šimetin Šegvić. Potaknuti su bili skupom organiziranim u povodu obljetnice časopisa, „*Annales* u perspektivi: ciljevi i postignuća“ (2010), kojem su začetnici bili tadašnji studenti Filip Šimetin Šegvić, Nikolina Šimetin Šegvić i Tomislav Brandolica, urednici časopisa *Pro tempore* u suradnji s Dragom Roksandićem, tada redovitim profesorom na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Urednici Zbornika koji je proizašao iz navedenog skupa, odlučili su napraviti korak dalje i na kraju desetljeća aktualizirati radove stranih i hrvatskih „analista“, napraviti kritičku retrospektivu kroz glavne protagoniste i teme bogate historiografske baštine te ponuditi nove interpretacije ili valorizacije.

Zbornik sadržava 41 članak stranih i hrvatskih autora koji analiziraju recepciju, razvoj i djelovanje škole „Anala“ i pojedinačnih „analista“ u različitim svjetskim historiografijama te opisuju vlastita iskustva s njima u literaturi, studiju i istraživačkom radu. Svi su prilozi u Zborniku napisani na engleskom jeziku, a izdanje je opremljeno slikovnim priložima te kazalom imena.

U uvodnom dijelu Zbornika, *Introduction: Mapping the Annales Network*, urednici zbornika, Drago Roksandić, Filip Šimetin Šegvić i Nikolina Šimetin Šegvić istaknuli su potrebu za objavom Zbornika zbog otvaranja međugeneracijskog dijaloga. Naime, interes je potaknut 2010. godine kada je Filip Šimetin Šegvić, tada glavni urednik časopisa *Pro tempore*, zajedno sa suradnicima u uredništvu, redoviti broj časopisa posvetio nasljedstvu i ostavštini „Anala“ u okvirima hrvatske i globalne historiografije. Stavio je fokus na drukčiju vrstu usmenog ispitivanja historiografske tradicije, odnosno, oralnu historiju škole „Anala“ koja se konkretizirala kroz raznovrsne intervjuje s različitim članovima uredništva časopisa „Annales“ istaknutim protagonistima, onima koji su u okvirima vlastitih historiografija recipirali analističke pristupe, kritičarima, itd. Tijekom suradnje Andréa Burguièrea (tajnik časopisa *Annales* od 1969), Drage Roksandića, profesora s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, te uredništva *Pro tempore*, organiziran je okrugli stol na 80. obljetnicu časopisa u travnju 2010. Profesor Roksandić nastojao je biti „posrednikom“ između generacija zagrebačkih studenata, modernizacijskih tendencija hrvatske historiografije, u kojima sam sudjeluje već desetljećima, i francuske historio-

grafije, jer je i sam bio *étudiant libre* na *École des hautes études en sciences sociales* u Parizu 1980-1981.

Struktura Zbornika ukazuje na iskorak dalje, odnosno, nastavlja se na izlaganja s okruglog stola: proširuje znanje o „Analima“ i historiografskim tradicijama te uključuje radove niza autora koji interpretacijama mogu unaprijediti postojeća znanja o tom bitnom francuskom časopisu, njegovim protagonistima, utjecajima i kritičkim recepcijama. Svezak je osmišljen kao kolekcija djela autora čiji su stručni radovi i znanja povezani na različite načine s „Analima“ i njihovom ostavštinom. U Zborniku se tako mogu pronaći radovi studenata i njihovih mentora, koji su im prenijeli metodologiju i tematski okvir unutar kojih analisti djeluju i koji su (re)interpretirali djela analista ili njihov utjecaj u odnosu na specifičnosti različitih nacionalnih historiografija. Prvi svezak Zbornika usmjeren je na različite tradicije „Anala“ i njihove (re)interpretacije koje će u budućnosti moći iznjedriti i nastavak fokusirajući se na neka druga „postignuća“ ili „ciljeve“.

Antoine Lilti u radu „The Annales Today. Editorial Mutations and an intellectual Project“, predstavlja izazove s kojima su se „Anali“ kao suočavali časopis u izdavačkom i historiografskom smislu. Bio je jedan od mlađih glavnih urednika časopisa te ističe kako „Anali“ nisu nametali metodološku i teoretsku cjelovitost, odnosno, karakterizira ih historiografska i metodološka raznovrsnost kojom se postiže inovacija i konstruktivistička koncepcija povijesnog znanja. Nadalje, Lilti ističe kako postoje karakteristike „Anala“ kojima se časopis razlikuje od drugih povijesno-humanističkih časopisa. Prva je ambivalentnost kojom objedinjuje karakteristike intelektualnog i znanstvenog časopisa, a druga njegova evolucija prepoznatljiva različitim inovacijama u pristupima, izdavačkom, uredničkom i metodološkom smislu. Kao zadnju karakteristiku navodi globalnu rasprostranjenost „Anala“: interes za globalnim temama i različitim, kulturološki i jezično određenim prostorima.

U članku „The Globalization of Knowledge: Intellectual, Organizational, and Cultural Obstacles“ Immanuel Wallerstein elaborira pojmove „znanje“ i „znanost“ koji su se različito interpretirali unutar promatranog povijesnog razdoblja. Nakon 1945. godine i dosegnutog institucionaliziranja znanosti na različitim sveučilištima, pojavila se potreba za posezanjem prema srodnim granama znanosti kako bi se proširilo područje istraživanja pojedinaca. U 1960-ima i 1970-ima, tendencija za epistemološkom unifikacijom, nastalom između prirodnih i humanističkih znanosti, naišla je na odbijanje institucija koje su ih iznjedrile. Stoga Wallerstein navodi kako se znanstvenicima mora dozvoliti i potaknuti ih da sudjeluju u epistemološkom spajanju. U tom nastojanju *Maison des Sciences de l'homme* (MSH), institucija koja promovira humanističke znanosti i međuznanstvenu suradnju na globalnoj razini, može poslužiti kao dobar zalag za budućnost.

Sličnu temu razlaže i Richard E. Lee u članku „Fernand Braudel and the Fernand Braudel Center“. Navedeni centar osnovao je Immanuel Wallerstein 1976. godine, a temeljna mu je konceptualna osnova Braudelov *longue durée* kao „povijest dugog trajanja“ te pluralnost društvenih vremena, čineći time odraz Braudelovih višestrukih vremenitosti i društvene proizvodnje prostora.

David Abulafia u radu „In the Wake of Braudel: New Perspectives on Maritime History“ ističe veliki interes znanstvenika za pomorskom poviješću zadnjih nekoliko desetljeća čije su polazišne točke upravo Mediteran i „sredozemni svijet Fernanda Braudela“. Povijest Mediterana može se shvaćati i u globalnom smislu, stvarajući manje i veće „mediteranske“ zone koje se, dakako, razlikuju svojim geografskim, historijskim

i kulturološkim područjem, poput Indijskog ili Atlantskog oceana. Glavne odrednice interpretacije različitih globalnih maritimnih zona zasnovane su na konceptima vlastitih historiografija, ali i Braudelovim konceptima Mediterana. Upravo Abulafia kao autor suvremenih povijesti Sredozemlja i povijesti oceana pritom pruža kvalificirani uvid u dugotrajnost braudelijanskog okvira i koncepcija koje je postavljao još od 1940-ih godina i objavljivanja svoga velikog djela.

Dominacija analize Braudela i njegova djela nastavlja se u prvome dijelu Zbornika „Braudel and the Cities“ Thierryja Paqueta, iz perspektive povjesničara arhitekture, izlaže problematiku svjetske historiografije koja se bavi urbanom historijom, odnosno, poviješću gradova. Uglavnom je usmjerena na monografije dok komparativističke interpretacije najčešće iznose ekonomisti, sociolozi i geografi. Problematiku urbane historije autor uspoređuje s Braudelovim gradovima Mediterana negirajući svaki determinizam poput geografskog, klimatskog, demografskog itd, što može poslužiti u shvaćanju današnjih dinamika i evolucija gradova.

Kratak, ali iznimno vrijedan članak „Braudel, Le Roy Ladurie, Environmental History... and Me“ ponudio je J. R. McNeill koji je pisao o uzorima, ponajviše o Fernandu Braudelu i Emmanuelu Le Roy Ladurieu, odnosno, djelima *Sredozemlje i sredozemni svijet u doba Filipa II.* te *Seljaci Languedoca*. Navedena djela, ali i mnoga druga, primjerice *sinteza* Pierrea Gouberta *L'Ancien Régime* ili *Seville et l'Atlantique* Pierrea Chaunua, potaknula su autora na vlastitu knjigu *The Mountains of the Mediterranean: An Environmental History*, izdanu 1992. godine. Kao ekohistoričar, McNeill nalazi inspiraciju i istraživački poticaj u humanoj geografiji Braudela i Le Roy Laduriea.

Članak „American Foundations and Braudel's Institution-building“ Giuliane Gemelli analizira i uspoređuje rad te suradnju europskih institucija s američkim zakladama, a potom ističe poslovne, akademske, političke i nacionalne probleme koji su se pojavljivali u drugoj polovici 20-og stoljeća između europskih i svjetskih znanstvenika.

U radu Andréa Burgièrea, „Demystifying or Rethinking Mentalities“, interpretacija teksta nosi simbolično ili semantičko značenje diskurza, koje je krajem 20. stoljeća, razvojem novih historiografskih koncepata, primjerice uloge kulture, naišlo na teorijski obrat. Vidljiv je u djelima analista i humanističkim znanostima općenito, a Burgièrea ga povezuje s krizom marksističkih ideja čija je srž povijesne paradigme bila u marksističkoj ili liberalnoj ekonomiji. Autor analizira teorijski obrat kroz kulturni obrat i povijest mentaliteta navodeći primjer djela koja interpretiraju Francusku revoluciju te postavlja pitanje o potrebitosti povijesti mentaliteta.

Kroz zahvalu mentorima Pierreu Goubertu i Pierreu Coutinu, autorica članka „In the Shadow of the Annales School“, Anna Zink, čitatelje retrospektivno vraća na početak svoga profesionalnog akademskog obrazovanja i upoznavanja s radom analističke škole te s radom u institucijama poput *Ecole des hautes études en sciences sociales* (EHESS).

Peter Burke u radu „Annales in Britain“, objašnjava činjenicu da je malo pripadnika britanskog akademskog kadra bilo među historičarima *Annala* u drugoj polovici 20. stoljeća, iako su im koncepcije vremena Braudela, povijesna geografija Febvrea ili „imaginarno“ iskustvo Le Goffa bili poznati. Britanska historiografija zbog svoje imperijalne povijesti kritički je gledala na europske kolege i njihov način shvaćanja humanističkih znanosti, a iako se nakon 1990-ih klima zainteresiranosti promijenila, još se uvijek može pronaći otpor prema *histoire totale* – prema Burkeu ideal kojemu povjesničar treba težiti.

Robin Briggs u članku „An English Empiricist Meets the *Annales* in the 1960s“ iz vlas-

titog iskustva bilježi analistička djela i autore koji su ga u akademskom smislu inspirirali te susret i rad s Fernandom Braudelom u Parizu 1965. godine.

Svojevrsnu zahvalu francuskom povjesničaru i antropologu Jean-Pierreu Vernantu, koji je jedan od najvećih i najutjecajnijih stručnjaka za antičku grčku povijest, piše Oswyn Murray u „The Reception of Vernant in the English Speaking World“. Pritom navodi Vernantova djela, kao i radove njegovog suradnika Pierrea Vidal-Naqueta, koji su utjecali na britansku akademsku zajednicu koncepcijama alteriteta i drugim bitnim pristupima. Osim vlastitog prisjećanja na Vernanta, Murray prenosi i ona svojih kolega iz Sjedinjenih Američkih Država i Ujedinjenog Kraljevstva.

Vlastito sjećanje na formativne studentske godine na Sveučilištu u Bernu i posjetu Parizu 1968. godine ponudio je i švicarski povjesničar Peter Hersche u članku „Experiences of a Curious Student with the Annales in the 1965-70“. Slušao je predavanja iz kulturne historije Roberta Mandroua na *Fondation Maison des sciences de l'homme*. Iskustvo u Francuskoj utjecalo je na kasniji akademski doprinos Herschea preko sinteze totalne historije i starijih njemačkih tradicija kulturne historije koja je bila marginalizirana dominacijom političke historije.

Victoria L. Enders u radu „The Annales Come to Spain: The Impact of Jaume Vincens Vives“ ističe utjecaj španjolskog povjesničara Jaumea Vincensa Vivesa koji je zajedno s Pierreom Vilarom bio jedan od najutjecajnijih katalonskih povjesničara sredinom 20. stoljeća. Vincens Vives dijelio je s francuskim analistima zajedničke vrijednosti i historijske metode koje su odgovarale katalonskoj povijesti, poput totalne historije. Kao i Luien Febvre, vjerovao je da pravovaljana upotreba povijesti može pomoći stvaranju mira i boljoj budućnosti, što je za katalonski narod bilo od velike važnosti. Upravo je pristup regijama jedna od daljnjih posebnosti ranih analista, naročito u vrijeme Braudela, što ističu i brojni autori članaka.

Socijalna i kulturna historija od 1945. do 1980. u Sjedinjenim Američkim Državama tema su članka Samuela Kinsera „Enthusiastic Discontinuities: American Social Historians and the *Annales*“. Kinser je u opsežnom istraživanju ponudio i tablicu sadržajnih i metodoloških pojmova u 1970-im godinama, korištenih u različitim stručnim izdanjima, te niz imena socijalnih historičara koji su od 1949. do 2000. izdani u Sjevernoj Americi i Francuskoj na engleskom i francuskom jeziku.

Peter Schöttler u radu „March Bloch – On the Difficult Timeliness of a Leading Authority of the Historical Science“ piše o životu i znanstvenom stvaralaštvu Marca Blocha. Ističe kako je njegova nezainteresiranost za političku historiju, tj. težnja prema empirijskim dokazima koje je primjenjivao za analizu ekonomskih oblika, potrošačkih i radnih navika te imaginarnih svjetova, nailazila na različite poteškoće. One su se, prema Blochovom nahodjenju, mogle nadvisiti upotrebom komparativne i globalne historije. Tako Schöttler daje aktualizirani profil Blocha kao povjesničara, ali i intelektualca svog vremena, odnosno, percepciju njegova lika i djela u kasnijim radovima.

U članku „Silent Dialogue: Lucien Febvre, Hippolyte Taine, and an Annales Paradigm“ Jonathan Dewald raspravlja o problemu tzv. „paradigme ‘Anala’“, koja je prema autoru uvijek bila nejedinstvena i koristila mnogobrojne interpretativne tehnike širokoga raspon rezultata. Nadalje, analizira i kontekstualizira radove Luciena Febvrea i Hippolytea Tainea te iznosi njihove različite poglede na historiju koji su utjecali na njihov akademski razvoj, kao i na „Anale“.

„On ‘Historical Psychology’“ prilog je Monique Cottret o evoluciji povijesti mentaliteta kroz prizmu kulturne historije. Referira se na Luciena Febvrea i još više na Roberta Mandroua koji je koristio izraz „povijesna psihologija“ (*psychologie historique*), smatrajući je dijelom *histoire totale* te uspoređujući različite kulture i modele ponajviše iz njemačke perspektive. Autorica ističe i Mandrouovo djelo *Louis XIV en son temps 1661-1715* izdano 1973. godine, u kojem se mogu promatrati problemi psihološke naravi Jean Jacquesa Rousseaua i izazovi vremena u kojem je živio.

Ženska i rodna historija tema su članka Danièle Voldman „The Annales, Woman and Gender“. Voldman ističe razliku u broju ženskih i muških autora članaka u Analima od 1982. do 2013. Broj žena koje su objavljivale članke narastao je od 18,5% do 22,8% što nije bilo značajno. Tematika rodne historije bila je obrađena u trima člancima Anala 1986. godine pod nazivom rubrike „Histoire des femmes“, no autorica ističe kako rodna historija ipak nije „jača“ strana „Anala“ te da će zanimacija akademske javnosti za njom pričekati još neko vrijeme.

Autor poglavlja „At the Crossroads of the Annales School and Historica Innovation: The Life and Scholarship of Marc Ferro“, Kevin J. Callahan, elaborira život i djela francuskog povjesničara Marca Ferroa. Njegov najveći rad o povijesti Francuske, *Histoire de France* (2001) na 1086 strana, jedno je od rijetkih djela o čitavoj povijesti određene zemlje koja nije „sintetički“ napisana kako ističe Callahan, već metodološki koristi uvjerljiv narativ povezujući političku i socijalnu povijest s tradicijom „Anala“. Ferro ga i danas koristi, povezujući u svojim radovima aspekte globalne, europske i francuske historije.

Poglavlje Patricka H. Huttona, „On the Integration of Phillipe Ariès into Annales Historiography“, ističe važnost djelovanja francuskog povjesničara Phillipea Arièsa na francusku historiografiju i historiografiju „Anala“. Hutton problematizira Arièsove historiografske tradicije, od inspiracije pokretom *Action française* do razvijanja i implementacije vlastitog stvaralaštva, unutar škole „Anala“, smatrajući ga povjesničarem koji je obogatio i transformirao njihovo djelovanje u stvaranju nove kulturne historije.

Naomi Greene u radu „Peasant Crimes: The Evolution of Annales on Screen“ analizira francuske filmove iz 1970-ih godina kao jedinstven fenomen povijesti filma, čija su osnovna polazišta uklopljena u radove analističke škole. Tri filma koja autorica obrađuje su *Moi, Pierre Rivière, ayant égorgé ma mère, ma soeur et mon frère...* (1976) redatelja Renéa Allioa, *Le juge et l'assassin* (1976) Bertranda Taverniera te *Le retour de Martin Guerre* (1982) Daniela Vigneaa. Radnja filmova prati kriminalna djela seljaka ranonovovjekovne Francuske na temelju povijesnih izvora te Greene ističe kako oni mogu poslužiti kao inspiracija za proučavanje povijesti mentaliteta.

Peter Clark u radu „Bernard Lepetit and the Early Years of European Urban History“ piše o suradničkom i prijateljskom odnosu s francuskim povjesničarem Bernardom Lepetitom. Clark i Lepetit zajedno su surađivali u vrijeme organizacije i osnivanja europske urbane historije. Prema Clarku, Lepetit je formalno djelovao kao znanstvenik pri Europskom udruženju za urbanu povijest (EAUH) i „Analima“, no zalagao se i za veće povezivanje francuskog historiografskog istraživanja sa širom europskom znanstvenom zajednicom kako bi se razvili novi metodološki pravci i istraživački programi.

Benjamin C. Sax u radu „Roger Chartier and Cultural History“ preispituje djelovanje i pristupe nove kulturne historije smatrajući ih načinom na koji povjesničari mogu stupiti u kontakt s većim strujama suvremene misli. Nova kulturna historija, prema Saxovu mišljenju, postala je način na koji povjesničari mogu riješiti kritična i teoretska pitanja

postavljena strukturalizmom. Međutim, većina studija ne rješava postrukturalističke, hermeneutičke i tekstualne teorije od kojih druge grane poput antropologije mogu razvijati vlastiti potencijal. Navodi radove i djelovanje povjesničara nove kulturne historije, Rogera Chartiera, unutar škole „Anala“ koji je definirao kulturnu historiju kao studiju mišljenja, odnosno, proučavanja njezinog značenja u odnosu na društvo. Sax ističe važnost jezika i lingvistike u Chartierovom radu kao elemenata koji oblikuju stvarnost, te obrazlaže kako Chartier povezuje jezik i literarnost određene zajednice s dominantnim diskursom.

Rad Chen Xina, „The Reception of the *Annales* School in China“, objašnjava interes kineskih povjesničara za školom „Anala“ koju je široj kineskoj znanstvenoj javnosti predstavio povjesničar Zhang Zhilian na Sveučilištu Peking 1960-ih godina. Rad Zhanga Zhiliana, povjesničara specijaliziranog za povijest Francuske, od izuzetne je važnosti za suvremene povjesničare u Kini, a slijedio ga je Li Youzheng pišući članke historiografske tematike na temu razvoja Analističke škole. Nakon 1990-ih godina kineski su povjesničari, nakon početnih prijevoda velikih djela analista, počeli primjenjivati njihove teorije i metode u vlastitom historiografskom razvoju te izgrađivati vlastite kritičke poglede prema, primjerice, povijesti okoliša koja se, prema njihovi viđenju, uvelike razlikuje od analističkih teza.

Nakon kineske historiografije i njihove recepcije škole „Anala“, Nikolaj Kuposov u članku „The Impact of the Annales School on Russian / Soviet Historiography“ piše o popularnosti škole „Anala“ u ruskoj / sovjetskoj historiografiji krajem 1980-ih godina, kada je već globalno gubila svoje značenje. Ruski povjesničari krajem 80-ih godina hvalili su postignuća „Anala“ te otvoreno izražavali divljenje prema zapadnoeuropskoj historiografiji. Osim francuskih analista, na ruske je predstavnike „Anala“ utjecala i njemačka historiografija. Međutim, Kuposov navodi kako je bilo pokušaja i da se uz „post-sovjetsku“ historiografiju od 1990-ih do 2000-ih godina ponovno obnovi marskistička historiografija uz, doduše, određene preinake koje se približavaju analističkoj tradiciji.

Nakon radova o nizu stranih autora i utjecaja *Anala* na različite historiografske tradicije u Europi, Aziji i Sjevernoj Americi (izostavljena je perspektiva Afrike i Južne Amerike), drugi dio Zbornika donosi tekstove o hrvatskim povjesničarima koji su pisali o „Analima“ te o njihovim temama iz prizme hrvatske historiografije.

Mirjana Gross, jedna od najutjecajnijih hrvatskih suvremenih povjesničarki, napisala je članak „En Route with the *Annales*“ o vlastitom upoznavanju sa školom *Anala* 1955. godine u Rimu na Internacionalnom kongresu povijesnih znanosti. Dolazeći iz socijalističkog režima Jugoslavije, koji je često interpretirao političku inačicu povijesti, kako navodi Gross, sociološke i ekonomske teme te sistematsko organizirano znanje povijesti proširili su joj točke interesa i potakli zanimaciju za vlastitom implementacijom analističkih pravaca u akademskom i stručnom djelovanju.

Zdenka Janeković-Römer u radu „The Annales School and My View of History: Path and Signposts“, piše o važnosti „Anala“ za vlastito stručno djelovanje te izdvaja treću generaciju analista kao najpoticajniju za vlastito stvaralaštvo, posebice *Arièsovu* kulturnu povijest, povijest okoliša te istraživanje i interpretaciju smrti i djetinjstva, čime se psihologija približila povijesti. Nadalje, na Janeković-Römer utjecala je i regionalna povijest Braudela, Gouberta, Febvrea, Le Roy Laduriea, Yves Castana te Christiane Klapisch Zuber i Davida Herlihyja. Uz njihovu pomoć autorica je na vlastitim radovima mogla mikrohistorijski primijeniti iskustva lokalnih zajednica i individualaca.

Osobno viđenje „Anala“ i utjecaju na profesionalni rad dala je i Ines Sabotič u radu „In Search of the *Annales* Spirit“. Svoje je prilog podijelila u nekoliko etapa u kojima je

predstavila vlastito otkrivanje profesije: kako postati povjesničar, kako dotaknuti „duh ‘Anala‘“ te način na koji je to postigla neprestanim preispitivanjem, traženjem izvora i korištenjem savjeta svojih mentora, profesora i suradnika. Prema Sabotič, metode za razvijanje analističkog načina razmišljanja predstavljaju izazov koji traži konstantno preispitivanje njegove valjanosti te predstavljaju svojevrsan duh misli u historiografskom nasljeđu.

Primjenu povijesti dugog trajanja, odnosno, *longue durée* na jednobrodnom crkvama s polukružnim apsidama u Dalmaciji ponudio je Ivo Babić u članku „The Durability of an Architectural Type: Single-nave Churches with Semicircular Apses“. Opisao je formalne karakteristike crkava: građevni materijal, područja na kojima su se podizala i tko ih je podizao, arhitekturni dizajn uz spacijalne odrednice sakralnog prostora te njihovu simboličnu i sakralnu funkciju. Povijest dugog trajanja Babić je objasnio na primjeni ponovnog korištenja sakralnih objekata kroz dugi niz stoljeća, poput izgradnje crkava na ostacima poganskih hramova ili nadograđivanja novih sakralnih objekata na postojeće.

Svakodnevicu Dubrovnika kao srednjovjekovnog grada analizirao je Gordan Ravančić u poglavlju „A Chronicle of Attempts to Research the Everyday Life of a Medieval City (Drawing on the Example of Dubrovnik)“. Ravančić ističe kako historiografija Dubrovnika kao srednjovjekovnog grada nudi čitav niz tema za proučavanje njegove povijesti; od političkih kronika do različitih aspekata ekonomske historije pa sve do mikrohistorije, odnosno, proučavanja povijesti grada „odozdo“. Mikrohistorija je omogućila povjesničarima analiziranje različitih ekonomskih, kulturnih i socioloških faktora koji su utjecali na pojedince onoga vremena i povezana je sa subdisciplinom povijesti svakodnevice koja ima svoje začetke u povijesti mentaliteta. Autor navodi „*Otium*: časopis za povijest svakodnevice“, koji je izlazio od 1991. do 2000. u okviru djelatnosti Povijesnoga društva *Otium*. Časopis je okupljao različite inovativne intelektualce koji su objavljivali članke o srednjovjekovnom Dubrovniku. Ravančić potom ističe da je, nakon časopisa „*Otium*“, najvažnija periodička publikacija za Dubrovačku povijest i povijest svakodnevice, „*Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, nastavila njegovu tradiciju te posljedično pomogla razvoju i postdokorskog programa historijske demografije s Nenadom Vekarićem na čelu u Zavodu za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*“.

Autori priloga „The Mediterranean, Braudel, Dubrovnik“, Filip Šimetin Šegvić i Tomislav Brandolica, prikazali su doživljaj i važnost Dubrovačke Republike / grada Dubrovnika i Jadranskog mora za Fernanda Braudela te njegovu teoriju i koncept Mediterana. Braudel je u kapitalnom djelu *Sredozemlje i sredozemni svijet u doba Filipa II.* istaknuo važnost Dubrovnika kao trgovačkog grada u kojem su se prožimali različiti utjecaji te su se dodirivale točke interesa istočnog i zapadnog Mediterana. Dubrovački arhivi za njega su bili daleko najvrjedniji izvori za razumijevanje Mediterana. Nadalje, autori analiziraju jugoslavensku i hrvatsku historiografiju te način na koji je ona percipirala i odgovarala na Braudelova djela te ih uključivala u vlastite razvojne koncepte i metodologije, ističući pritom naročito ulogu Jorja Tadića.

Utjecaj škole „Anala“ na crkvenu historiografiju tema je članka Marka Medveda, „The Influences of the Annales School on Church Historiography“. Medved analizira recepciju i utjecaj „Anala“ posebice na francusku crkvenu historiografiju koja je u sklopu nove historije (*nouvelle histoire*) počela koristiti pojam *nove crkvene historiografije*, čije su središnje teme obrađivale povijest mentaliteta, studije o društvima i pučke pobožnosti. Nadalje, obrađena je i njemačka te talijanska crkvena historiografija uz poseban osvrt na interes hrvatske historiografije za tematikom pučke pobožnosti koja je napravila lagani

odmak od analističkih premisa crkvene historije te se približila etnološkim istraživanjima.

Zrinka Blažević u radu „History of Mentality, Historical Imagology and Historical Anthropology: Convergencies and Divergencies“ obrađuje teoretsku problematiku historije mentaliteta, historijske imagologije i historijske antropologije. Kroz analizu djela analista, koji su razvijali teorije mentaliteta, imagologije i antropologije poput Pierrea Bourdieua, Anthonya Giddensa, Michela Foucoultu i mnogih drugih, Blažević ističe kako se historija mentaliteta, historijska imagologija i antropologija mogu promatrati kao međuovisne teorije. Sukladno tome, mogu se oblikovati diskurzivne, praktične, subjektivne i objektivne kompleksne dinamike kao elementi historijski uvjetovanog *Lebenswelta*, tj. onoga što je samo po sebi razumljivo i dano.

Marko Lovrić i Marta Fiolić u članku „Mirko Dražen Grmek and the *Annales* School“ pišu o liječniku, književnom autoru i povjesničaru koji je utjecao na razvoj škole „Anala“ unutar povijesti medicine. Prema autorima, Grmek je na interdisciplinarni i multidisciplinarni način pristupao svom znanstvenom radu; kao povjesničar i kao liječnik. Nastojao je pristupiti povijesti i povijesti medicine kroz intelektualnu i socijalnu historiju te je, primjenjujući znanje medicine, koristio objasnidbene modele kao znanstvenik koji istovremeno uzima u obzir biološke i socijalne faktore. Istraživanjima se povezao s analističkim tradicijama, posebice Braudelovom, a autori navode kako ga se može postaviti i među „revolucionare“ *Anala*, uz Blocha i Febvrea.

Kolektivna svjesnost kao kolektivna memorija i mentalitet tema su rada „Yugoslavia, Historical Consciousness and the Annales School“ srpskog sociologa i povjesničara, Pavla Milenkovića. Na primjeru Jugoslavije kao države i ideje u socijalnom, političkom, ekonomskom i povijesnom smislu, Milenković gradi slojevitu konstrukciju i dekonstrukciju individualnih i kolektivnih identiteta kako bi se približio ideji historijske svjesnosti. Historijska svjesnost uvelike je proizvod identiteta zajednica prostora bivše Jugoslavije koja se može povezati i historijski objektivno interpretirati u okviru analističkih tradicija, ali i razvojem međudržavnih dijaloga među zemljama bivše države.

Branimir Janković u radu „François Furet in Socialist Yugoslavia“ piše o djelovanju francuskog povjesničara François Fureta, kritičara marksističke interpretacije Francuske revolucije u socijalističkoj Jugoslaviji. Za razliku od marksističkih interpretacija Francuske revolucije, zastupljenih od 1950-ih pa do kraja socijalističke Jugoslavije, u kojima se naglasak stavljao na radikalne revolucionarne aspekte, Furet je kritizirao one kakve je zastupao političar i pisac Mile Joka. Furetove kritičke teze postale su temom članka i diskusija jugoslavenskih povjesničara posebice krajem 1980-ih godina, te su se postupno uključivale i povezivale u članke objavljene od kraja 1989. do 1991.

Znanstveno djelovanje hrvatskog povjesničara i akademika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Tomislava Raukara, obradila je Tonija Andrić u radu „Social and Economic History in the Work of F. C. A. Tomislav Raukar“. Akademik Tomislav Raukar dao je veliki prinos Akademiji i hrvatskoj historiografiji gdje je fokus njegovo interesa bio u procesima i fenomenima, a ne događajima i velikim pojedincima. Andrić ističe analiste koji su utjecali na Raukarov rad na polju hrvatske srednjovjekovne historiografije u metodološkom i teorijskom pristupu, te njegovo sveobuhvatno shvaćanje totalne historije.

Hrvoje Petrić u članku „Is Fernand Braudel the Predecessor of Environmental History?“ postavlja pitanje uloge Fernanda Braudela kao začetnika povijesti okoliša. Budući da je humana geografija utjecala na osnivanje „Anala“, u historiografiji su se počele primjen-

jivati teorije da bi se objasnili čimbenici koji su oblikovali ljudsku povijest. Jedan od njih je i utjecaj okoliša na civilizacije i društva, a Braudel je, po uzoru na geografa Paula Vidala de la Blancaea, geografski prostor doživljavao kao „živi entitet“ te ga podijelio na planine, obalno područje i zaravni, odnosno, ravnice. Braudellov pristup razlikovao se od pristupa moderne povijesti okoliša, no njegovo djelovanje svakako je utjecalo na mnoge ekohistoričare i razvitak povijesti okoliša.

Za kraj, članak Drage Roksandića, „The Annales School, EHESS, and École de Paris: Memories of an étudiant libre in 1980/1981“, ponudio je nekoliko crtica iz života koje su ga u mnogočemu definirale kao povjesničara te znanstvenika europske i hrvatske ranonovovjekovne povijesti: susret sa školom „Anala“, École des hautes études en sciences sociales (EHESS) te École de Paris. Od početnih susreta s radom analističke škole i njezinom literaturom, do svakodnevnog života u Parizu, kolegija na EHESS-u te poznanstava s povjesničarima (i profesorima) poput Louisa Bergerona, Hervéa Le Brasa te Pierrea Vilara, Roksandić iscrpno ističe dinamiku te pregršt ideja i misli iz Pariza – kolijevke škole „Anala“.

Prvi svezak Zbornika *Annales in Perspective* čitateljima pruža uvid u različite mreže suradnika, pojedinaca, historiografija, pristupa ili kritičkih pozicija u odnosu na tradiciju časopisa „Annales“, oblikujući tako „mapu“ koja povezuje povjesničare kao što su Bloch, Febvre, Braudel, Ferro ili Lepetit, različite generacije suradnika u časopisu, historiografske kontekste u europskom i globalnom smislu od kasnih 1920-ih godina do 2000-ih godina te vlastite, pojedinačne i osobno intonirane osvrte na iskustva s francuskim „Analima“ i analistima.

Matea Altić

Dva izdanja o problematici Drugoga svjetskog rata na hrvatskome povijesnom prostoru

Ivan Šarac, Kultura selektivnog sjećanja. Hrvati Hercegovine i Nezavisna država Hrvatska, Mostar: Crkva na kamenu, 383 str.

Max Bergholz, Nasilje kao generativna sila. Identitet, nacionalizam i sjećanje u jednoj balkanskoj zajednici, Sarajevo – Zagreb: Buybook, 410 str.

Nema nikakve dvojbe da dosadašnja historiografska produkcija o Drugom svjetskom ratu na hrvatskom povijesnom prostoru, pogotovo ona nastala u Hrvatskoj i zemljama bivše SFR Jugoslavije ili u emigraciji, ne zadovoljava potrebu za objektivnim interpretiranjem zbivanja koja su ostavila dubok trag sve do danas. Vrlo je malo toga napisano bez ideoloških predrasuda i diktata dnevne politike, a još je manje djela koja nastoje sagledati sve strane uključene u međunacionalne i ideološke sukobe tijekom rata i u poraću koje

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

52

BROJ 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase sans-serif font.

ZAGREB 2020.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 52, broj 2

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Miljenko Šimpraga

Glavna urednica / Editor-in-Chief

Inga Vilogorac Brčić

Izvršna urednica / Executive Editor

Kornelija Jurin Starčević

Uredništvo / Editorial Board

Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz), Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

Tisak / Printed by

Tiskara Zelina d.d.

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrčak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*